



Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας  
Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών

## ***ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ: ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ***

**Κώστας Δ. Ντίνας**  
**ΦΛΩΡΙΝΑ**

# Μορφολογία

εξετάζει και μελετά τις μικρότερες μονάδες της γλώσσας που είναι φορείς σημασίας, δηλαδή τα μορφήματα, ως προς την υφή τους, τα χαρακτηριστικά τους και τις δυνατότητες συνδυασμού που έχουν για να συγκροτήσουν μεγαλύτερες μονάδες της γλώσσας, τις λέξεις.

ασχολείται με τις μορφές που παίρνουν οι λέξεις με την κλίση, με την παραγωγή και τη σύνθεση.



δεν αρνείται τη χρήση της σημασίας, αφού οριοθετεί τις διάφορες μορφολογικές μονάδες της λέξης, συνδέεται έτσι με τη Σημασιολογία.

συνδέεται και με τη Φωνολογία (Μορφοφωνολογία), αφού η φωνολογική δομή των λέξεων επηρεάζεται συχνά από τη μορφολογική τους δομή και αντίστροφα,

αλλά και με τη Σύνταξη (Μορφοσύνταξη), αφού Μορφολογία και Σύνταξη διέπονται από ορισμένες κοινές αρχές όσον αφορά τουλάχιστον τους συνδυασμούς των μορφημάτων για τη συγκρότηση λέξεων.

# Η έννοια του μορφήματος

Μόρφημα: η πιο μικρή γλωσσική μονάδα, η οποία είναι φορέας σημασίας, οι πιο μικρές μονάδες από τις οποίες αποτελείται μια λέξη.

Μόρφημα: το σύνολο των μορφών που παραπέμπουν στην ίδια σημασία, πβ. φώνημα, ενώ για τις διάφορες μορφές με τις οποίες πραγματώνεται πβ. αλλόφωνο (φθόγγου).

Π.χ. η ελληνική λέξη /paramèni/ «παραμένει»

ένα σύνολο από μονάδες της δεύτερης άρθρωσης (φωνήματα), που συγκροτούν μια μονάδα της πρώτης άρθρωσης (λέξη ή γλωσσικό σημείο).

όμως αποτελείται κι από μικρότερες μονάδες της πρώτης άρθρωσης, φορείς σημασίας:

/para/: που δηλώνει τη σημασία του κοντά.

/men/: που δηλώνει στάση σε ένα μέρος.

/i/ : που δηλώνει τη γραμματική κατηγορία (ρήμα), το πρόσωπο (τρίτο) και τον αριθμό (ενικός).



# Αλλόμορφο

διαφορετικά μορφήματα με την ίδια σημασία, όπως:

- α) /kon/ (π.χ. κόβει ένα κομμάτι ξύλο) και /kor/ (π.χ. έκοψε ένα ξύλο).
  - β) /u/ γενική ενικού των ουδέτερων ουσιαστικών (π.χ. του βιβλίου) και /us/ (π.χ. του δάσους).
  - γ) /an/ γ' πληθυντικό της οριστικής του παρατατικού (π.χ. τραγουδούσαν) και /ane/ (π.χ. τραγουδούσανε).
  - δ) /s/ πληθυντικός στα αγγλικά (π.χ. /kaets/ «cats =γάτες») και /z/ (π.χ. /dogz/ «dogs =σκυλιά»).
  - ε) /vlep/ (π.χ. βλέπουμε τον πύργο) και /ið/ (π.χ. είδε τον πύργο).
- μία σημασία μπορεί να αντιπροσωπεύεται από δύο ή και περισσότερα μορφήματα
- πβ. το μόρφημα αντιστοιχεί με το φώνημα, οι διάφορες μορφές του με το αλλόφωνο (φθόγγο). Άρα μόρφημα: το σύνολο των μορφών που παραπέμπουν στην ίδια σημασία.

# Τα μορφήματα παριστάνονται

μέσα σε άγκιστρα { }, οι μορφές / αλλόμορφα μέσα σε κάθετες γραμμές / /, όπως και τα φωνήματα.

π.χ. το μόρφημα {υποκορισμός} στη νέα ελληνική με τις μορφές (ή αλλόμορφα) /aki/, /uli/, /itsa/, /ula/ κ.λπ., π.χ. στις λέξεις /arkuðàki/ «αρκουδάκι», /mikrùli/ «μικρούλι», /folìtsa/ «φωλίτσα», /kirùla/ «κυρούλα».

Το μόρφημα {κόβω} στη νέα ελληνική με τα αλλόμορφα /kon/ και /kop/.

Η πρώτη μορφή στους τύπους /kon-i/ «κόβει», /e-kon-a/ «έκοβα» κτλ.,

η δεύτερη στους /è-kop-se/ «έκοψε», /kòp-si/ «κόψει» κ.λπ.



# Είδη μορφημάτων 1/2



## Ως προς την αυτοδυναμία τους:

Δεσμευμένα μορφήματα: δεν εμφανίζονται ποτέ μόνα τους,

π.χ. στα νέα ελληνικά οι μορφές /xor/ και /os/ στη λέξη /xoròs/ «χορός»

Ελεύθερα μορφήματα: εμφανίζονται συνήθως μόνα τους στον λόγο,

π.χ. στα ελληνικά /ànrio/ «αύριο», /èkso/ «έξω»

## Ως προς τη λειτουργία τους:

Λεξικά μορφήματα: έχουν αναφορική λειτουργία, αναφέρονται δηλαδή στην πραγματικότητα είτε φυσική είτε κοινωνική,

π.χ. στα ελληνικά /sìmera/ «σήμερα»,  
/kerðìz/ στη λέξη /kerðìz-o/ «κερδίζω».

Γραμματικά μορφήματα, δηλώνουν τη γραμματική κατηγορία,

π.χ. παρουσιάζω = ρήμα + ενικός + α' πρόσωπο

[Ονομάζονται και: προσφύματα (προθήματα, επιθήματα), ενθήματα, διενθήματα, υπερθήματα].

## Είδη μορφημάτων 2/2

Τα λεξικά και τα γραμματικά μορφήματα παίρνουν και ορισμένες ονομασίες:

Ομώνυμα ή ομόφωνα: έχουν την ίδια μορφή αλλά διαφορετική σημασία, π.χ. το /lip/ στα /lìp-i/ «λίπη» /lip-i/ «λείπει» και /lip-i/ «λύπη»

Μορφής πορτμαντό ή κρεμάστρας: περιέχουν περισσότερες μορφοσυντακτικές κατηγορίες, π.χ. το /ne/ στο /pèzu-ne/ «παίζουνε»: γ' πρόσωπο + πληθυντικός αριθμός

Συγκρητισμικά: η ίδια μορφή διαφορετικές λειτουργίες, π.χ. το /o/ στο /pòt-ò/ «ποτό»: ονομαστική, αιτιατική και κλητική του ενικού

Πολύσημα: όσα έχουν την ίδια μορφή αλλά ανάλογα με τη λέξη παίρνουν διαφορετικές σημασίες, π.χ. το /ðia/ στα /ðia-fèro/ «διαφέρω» και /ðia-pernò/ «διαπερνώ».

# Ιστορία της Μορφολογίας

Προέρχεται από τη λέξη «μορφή» που χρησιμοποιήθηκε αρχικά από την Βιολογία

(19ος αι.) Έχει τη σημασία της εξέτασης των αλλαγών της μορφής των λέξεων.

(20ος αι.) Έχει τη σημασία της μελέτης της δομής των λέξεων.

(1980-σήμερα) Ανάπτυξη διάφορων μοντέλων μορφολογικής ανάλυσης.



## Η λέξη

Δεν υφίσταται επιστημονικός ορισμός για τη λέξη, γιατί:

Όχι η παύση στον προφορικό ή τα κενά στον γραπτό λόγο, πβ. αρχαία ελληνικά

Όχι η παραπομπή σε μία έννοια ή αντικείμενο, πβ. το εμπρόθετο άρθρο /sto/ δύο λέξεις

Όχι ο τόνος, ναι στα τσέχικα, αλλά...

Όχι ο ορισμός του Bloomfield ότι «λέξη είναι μια ελάχιστη ελεύθερη μορφή», αλλά άρθρο: του, of

Όχι ότι η λέξη αποτελεί μικρογραφία της φράσης, γιατί η λέξη δεν μπορεί να διακοπεί, ενώ η φράση ναι

Όχι οι λέξεις όπως εμφανίζονται στα λήμματα ενός λεξικού, αντιοικονομικό.



# Είδη λέξεων, κατηγοριοποίηση των ειδών 1/2

Γραμματικές λέξεις: είναι αφηρημένες οντότητες, οι οποίες αποτελούνται από ένα μόρφημα ή από ένα συνδυασμό δύο ή και περισσότερων μορφημάτων, π.χ. {θάλασσα} + {πληθυντικός και γενική}

Φωνολογικές λέξεις: αποτελούν τις πραγματώσεις των γραμματικών λέξεων στον προφορικό λόγο, π.χ. σε φωνητικό επίπεδο ως [thalasòn] και σε φωνολογικό /thalasòn/

Ορθογραφικές λέξεις: αποτελούν τις πραγματώσεις των γραμματικών λέξεων στον γραπτό λόγο, π.χ. «θάλασσών»

## Είδη λέξεων 2/2

Λεξήματα: αποτελούν τις προερχόμενες από αφαίρεση λεξικολογικές μονάδες, που η κάθε μία αντιπροσωπεύει όλες τις μορφές που μπορεί να πάρει μια κλιτή γραμματική λέξη στην πραγμάτωσή της και εκφράζει τη βασική λεξική σημασία, π.χ. η ονομαστική ενικού, η ονομαστική των τριών γενών στα επίθετα, το α' ενικό ενεστῶτα

Γράφονται με κεφαλαία γράμματα στα λεξικά

Τυπογραφικές λέξεις: είναι οι λέξεις που τα όριά τους καθορίζονται με τα κενά που χρησιμοποιούνται στον γραπτό λόγο.

# Σχηματισμός λέξεων

Κλίση

Παραγωγή

Με προσφύματα

Χωρίς προσφύματα (ετεροίωση, μετάπλαση, αλλαγή τονισμού)

Σύνθεση

Άλλοι τρόποι

Νεολογία

Συντόμευση

Επιφώνηση

Ονοματοποιία

# Κλίση

διαδικασία λεξικολογικού σχηματισμού, με την οποία προκύπτουν διαφορετικές μορφές της ίδιας λέξης < θέμα της λέξης + κατάλληλα κλιτικά προσφύματα τα προσφύματα πληροφορίες μορφοσυντακτικές ή/και σημασιολογικές, π.χ.

πτώση, αριθμό κ.λπ. για το όνομα,  
πρόσωπο, χρόνο κ.λπ. στο ρήμα.

## Παραγωγή 1/2

διαδικασία λεξικολογικού σχηματισμού, με την οποία προκύπτουν νέες λέξεις < το θέμα της λέξης (γραμματικό μόρφημα) + κατάλληλο παραγωγικό μόρφημα

στην παραγωγή με πρόσφυμα οι λέξεις που προκύπτουν ανήκουν συνήθως σε διαφορετική γραμματική κατηγορία, π.χ. φως > φωτεινός



## Παραγωγή 2/2

στην παραγωγή χωρίς πρόσφυμα κυρίως:

- α) με ετεροίωση, με αλλαγή του φωνήεντος της βασικής λέξης, π.χ. αναμονή < αναμένω.
- β) με μετάπλαση, με αλλαγή της γραμματικής κατηγορίας χωρίς αλλαγή της μορφής της, π.χ. το lower = χαμηλώνω < από το επίθετο lower = χαμηλός ή και το αντίστροφο.
- γ) με αλλαγή τονισμού, η οποία προκαλεί και αλλαγή στη σημασία, όπως π.χ. ουσιαστικό /prògres/ «progress = πρόοδος» < το ρήμα /progrès/ «progress = προοδεύω»

## Σύνθεση

η διαδικασία λεξιλογικού σχηματισμού που προκύπτει από τον συνδυασμό δύο ή περισσότερων λεξικών μορφημάτων, ώστε το αποτέλεσμα που προκύπτει να αποτελεί μια νέα λέξη, που διαθέτει φωνολογική και τυπογραφική (γραφική) ενότητα και σημασία.

π.χ. gentilhomme = αριστοκράτης < gentil = ευγενικός + homme = άνθρωπος, άνδρας.

# Άλλοι τρόποι σχηματισμού λέξεων 1/3

Η νεολογία: διαδικασία για δημιουργία νέων λέξεων, γιατί απαιτούνται από τη δημιουργία νέων αναγκών μεταφέρονται από τη γλώσσα στην οποία επινοήθηκαν μέσω μεταφραστικού δανεισμού

π.χ. η αγγλική computer που μεταφράστηκε στη νέα ελληνική υπολογιστής,

και λέξεις από ονόματα εφευρετών, π.χ. Watt, Sandwich, Bic



## Άλλοι τρόποι σχηματισμού λέξεων 2/3

Η συντόμευση: νέες λέξεις με συντόμευση (αποκοπή μέρους λέξεων, συναίρεση λέξεων κτλ.).

ανήκουν:

- i) η σύμφυρση: από τμήματα άλλων λέξεων, motel = πανδοχείο < mo και tel < motor =μηχανή και hotel = ξενοδοχείο,
- ii) τα αρκτικόλεξα και ακρωνύμια, με αποκοπή μεγάλου μέρους της λέξης εκτός του/των αρχικού/ών, π.χ. radar < “radio detecting and ranging”,
- iii) η περικοπή, αποκοπή μέρους της αρχικής λέξης, π.χ. metro =μετρό, από αποκοπή της λέξης metro (politain) = μητροπολιτικός, πρωτευουσιάνικος.

## Άλλοι τρόποι σχηματισμού λέξεων 3/3

Η επιφώνηση: νέες λέξεις που ανήκουν στην κατηγορία των επιφωνημάτων, π.χ. he στα αγγλικά, ουφ στη νέα ελληνική.

Η ονοματοποιία: νέες λέξεις από ήχους που παράγονται στο περιβάλλον του ανθρώπου, π.χ. γαβγίζω από το γαβ του σκύλου.





# Ταξινόμηση γλωσσών 1/3

με βάση τα μορφολογικά χαρακτηριστικά τους δύο μεγάλες κατηγορίες: αναλυτικές ή απομονωτικές και συνθετικές.

Οι αναλυτικές ή απομονωτικές: στην ουσία στερούνται μορφολογίας, η πλειονότητα των μορφημάτων είναι ελεύθερα, κάθε μόρφημα αντιστοιχεί σε μία λέξη

οι γραμματικές λειτουργίες (πτώσει, αριθμός, πρόσωπο κτλ.) δηλώνονται είτε με ελεύθερα γραμματικά μορφήματα είτε με τη σειρά των λέξεων είτε με τη βοήθεια του μουσικού τόνου.

π.χ. βιετναμική και εν μέρει και η κινεζική



## Ταξινόμηση γλωσσών 2/3

συνθετικές: η πλειονότητα (ή και όλες) των λέξεων αποτελούνται από περισσότερα από ένα μορφήματα.

τέσσερις κατηγορίες: συγκολλητικές, διαχυτικές, πολυσυνθετικές και σχεδιοτυπικές.

Συγκολλητικές: οι λέξεις αποτελούνται από μορφήματα, τα όρια των οποίων γίνονται πολύ εύκολα διακριτά, και κάθε μόρφημα αντιστοιχεί σε διαφορετική σημασία π.χ. τουρκική λέξη /divanlardàn/  
«divanlardan = από τους καναπέδες»

## Ταξινόμηση γλωσσών 3/3

Διαχυτικές: οι λέξεις από περισσότερα από ένα μορφήματα, με όρια λίγο ή καθόλου διακριτά και πολλές σημασίες, π.χ. νέα ελληνική: μίλησε = δύο μορφήματα, μιλησ- = πράξη του «ομιλείν», -ε γ' πρόσωπο και ενικός αριθμός.

Πολυσυνθετικές: οι λέξεις από πολλά μορφήματα, θέματα και προσφύματα = με πρόταση στη ΝΕ, π.χ. αμερινδιάνικες γλώσσες (Μοχώκ, Τσούκσι).

Σχεδιοτυπικές: οι ρίζες των λέξεων αποτελούνται από ένα σύνολο, συνήθως συμφώνων, στο οποίο, για να δημιουργηθεί η λέξη, εισάγονται φωνήεντα, π.χ. αραβική,  $drs + /u/ > /udrs/ = \text{«διαβάζω»}$ ,  $+ /a/ > /darasa/ = \text{«διάβασε»}$

# Μορφολογία

εντοπίζει τις διαφορετικές μορφές που παίρνει ένα μόρφημα (αλλόμορφα) και οφείλονται στο φωνολογικό περιβάλλον

παράδειγμα:

*Ενικός*

/boi/ «boy = αγόρι»

/bʌs/ «bus = λεωφορείο»

/bʌg/ «bug = δαχτυλίδι»

/kæt/ «cat = γάτα»

*Πληθυντικός*

/boi-z/ «boys = αγόρια»

/bʌs-əz/ «buses = λεωφορεία»

/bʌg-z/ «bags = δαχτυλίδια»

/kæt-s/ «cats = γάτες»

το μόρφημα που δηλώνει τον πληθυντικό αριθμό τις εξής μορφές: /z/, /əz/, /s/, εξαρτάται από το είδος του φωνήματος που προηγείται



# Μορφολογική ανάλυση 1/2

Πριν από το 1970

Στοιχείο και διάταξη: αντιμετωπίζει τη γλώσσα ως ένα σύνολο από διάφορα επίπεδα που βρίσκονται σε μια ιεραρχική σχέση, κατάλληλο για τις αναλυτικές γλώσσες.

Στοιχείο και διαδικασία: αντιμετωπίζει τη γλώσσα ως ένα σύνολο από δύο ομάδες στοιχείων, τα βασικά και τα μη βασικά

Λέξη και παράδειγμα: θεωρείται ως βασική μονάδα η λέξη, ενώ το μόρφημα ως δευτερεύουσα μονάδα.



## Μορφολογική ανάλυση 2/2

Μετά το 1970, όταν άρχισε να υποβαθμίζεται από τον ίδιο τον Chomsky ο κυρίαρχος ρόλος της Σύνταξης και να υποστηρίζεται η αυτονομία της Μορφολογίας:

η τάση του λεξικού προτύπου, που τοποθετεί τη Μορφολογία στο Λεξικό (περιέχει και τους μορφολογικούς κανόνες σχηματισμού των λέξεων)

η τάση του καθαρά μορφολογικού προτύπου, η οποία δέχεται την αυτονομία της Μορφολογίας και επιχειρεί να διατυπώσει κανόνες σχηματισμού των λέξεων

## Μορφολογικά χαρακτηριστικά

Η νέα ελληνική

Είναι μια συνθετική γλώσσα και ανήκει στις επονομαζόμενες διαχυτικές γλώσσες (ή κλιτές).

Έχει μορφολογία που είναι αποτέλεσμα και της ιστορικής της πορείας.

Περιέχει δυο κατηγορίες μορφημάτων: τα ελεύθερα και τα δεσμευμένα.

Παρουσιάζει δυσκολίες στην αναγνώριση των μορφημάτων.

Εμφανίζει σημαντικό βαθμό παραγωγικότητας.

Εμφανίζει κάποιο βαθμό συνθετότητας.

# Η λέξη της νέας ελληνικής και η δομή της

Οι λέξεις της νέας ελληνικής δεν είναι μορφολογικά διαφανείς. Η δυσκολία στην οριοθέτηση οφείλεται στους εξής λόγους:

Εκθλίψεις και αφαιρέσεις, οι οποίες κάνουν αδιαφανή τα όρια των λέξεων,

Η περίπτωση του εμπρόθετου άρθρου (sto, sti) στο οποίο συνενώνονται δύο λέξεις,

Πολυλεκτικά παραθετικά σύνθετα

Η μορφολογική δομή των λέξεων της νέας ελληνικής  
μονομορφηματικές  
πολυμορφηματικές.

## Κλιτικά συστήματα ουσιαστικών

- α) Σε τρεις κλιτικές κατηγορίες με κριτήριο το γένος (αρσενικά, θηλυκά, ουδέτερα).
- β) Σε δύο κλιτικές κατηγορίες με κριτήριο τον αριθμό των συλλαβών (ισοσύλλαβα, ανισοσύλλαβα)
- γ) Σε τρεις κλιτικές κατηγορίες με κριτήριο τις διαφορετικές μορφές που παίρνουν τα ονόματα στην κλίση (δικατάληκτα, τρικατάληκτα, υπόλοιπα).
- δ) Σε οκτώ κλιτικές τάξεις με κριτήριο την παρουσία ή μη παρουσία αλλόμορφων θεμάτων στη λέξη και τη μορφή των κλιτικών επιθημάτων



# Τα κλιτά μέρη. Μορφολογική ποικιλία

Κλιτά: Άρθρα, ουσιαστικά, επίθετα, αριθμητικά, αντωνυμίες, ρήματα.

Άρθρα: κλητική ενικού : ω, ε.

Ουσιαστικά:

αρσ. σε -ης, κλητ. καθηγητή/καθηγητά.

αρσ. σε -ος, γεν. δάσκαλου/δασκάλου.

θηλ. σε -η, γεν. κλίσης/κλίσεως.

ουδ. σε -ο, γεν. βούτυρου/βουτύρου.

Επίθετα:

σε -ος, -η, -ο, γεν. έντιμου/εντίμου

σε -ος, -α, -ο, γεν. μέτριου/μετρίου

Αριθμητικά:

μία/μια, δύο/δυο, επτά/εφτά, οκτώ/οχτώ, εννέα/εννιά, ένδεκα/έντεκα



# Τα άκλιτα μέρη. Μορφολογική ποικιλία

Άκλιτα μέρη: επιρρήματα, προθέσεις, σύνδεσμοι, επιφωνήματα, μόρια.

Επιρρήματα: σε –α και –ως (άμεσα/αμέσως, απλά/απλώς, ευχάριστα/ευχαρίστως)

Προθέσεις: κοινές, λόγιες



	ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ		ΤΟΝΙΣΜΟΣ	
	Ενεστώτας ενεργητικής	Ενεστώτας παθητικής	Ενεστώτας ενεργητικής	Ενεστώτας παθητικής
Α΄ συζυγία	-ω π.χ. λύνω	-ομαι π.χ. λύνομαι	παραλήγουσα λύνω	προπαραλήγουσα λύνομαι
Β΄ συζυγία	-ώ π.χ. αδικώ -ώ/-άω π.χ. αγαπώ/ αγαπάω	-ούμαι, -ιέμαι αδικούμαι, αγαπιέμαι	λήγουσα αδικώ (παραλήγουσα αγαπάω)	παραλήγουσα αδικούμαι

A/A	Χατζησαββίδης 2009	Τσοπανάκης 1994	Holton et al. 1999	Κλαίρης & Μπαμπινιώτης 2005
Χρόνοι				
1.	Ενεστώτας	Ενεστώτας	Ενεστώτας	Ενεστώτας
2.	Παρατατικός	Παρατατικός	Παρατατικός	Παρατατικός
3.	Αόριστος	Αόριστος	Απλός παρελθοντικός	Αόριστος
4.	Εξακολουθητικός μέλλοντας	Μέλλοντας διαρκής	Μη συνοπτικός μέλλοντας/ διαρκείας	Ατελής μέλλοντας
5.	Συνοπτικός μέλλοντας	Στιγμιαίος μέλλοντας	Συνοπτικός μέλλοντας	Τέλειος μέλλοντας
6.	Συντελεσμένος μέλλοντας	Τετελεσμένος μέλλοντας	Τετελεσμένος μέλλοντας	Συντελεσμένος μέλλοντας
7.	Παρακείμενος	Παρακείμενος	Παρακείμενος	Παρακείμενος
8.	Υπερσυντέλικος	Υπερσυντέλικος	Υπερσυντέλικος	Υπερσυντέλικος

A/A	Χατζησαββίδης 2009	Τσοπανάκης 1994	Holton et al. 1999	Κλαίρης & Μπαμπινιώτης 2005
Τύποι μετοχών				
1.	ενεστώτα ενεργητικής	-σε ο(ώντας)	γερούνδιο	-σε ο(ώντας)
2.	ενεστώτα παθητικής	ενεστώτα παθητικής	ενεστώτα παθητικής	ενεστώτα μεσοπαθητικής
3.	παρακειμένου παθητικής	παρακειμένου παθητικής	παθητική τετελεσμένη	παρακειμένου μεσοπαθητικής
4.	ενεστώτα ενεργητικής (σε -ων -ουσα -ον)	ενεστώτα ενεργητικής (σε -ων -ουσα-ον)	ενεστώτα ενεργητικής (σε -ων -ουσα -ον)	---
5.	αορίστου ενεργητικής	αορίστου ενεργητικής	ενεργητική παρελθοντική	---
6.	αορίστου παθητικής	αορίστου παθητικής	παθητική παρελθοντική	αορίστου μεσοπαθητικής
7.	παρακειμένου ενεργητικής (περιφρ.)	---	τετελεσμένο γερούνδιο	---
8.	παρακειμένου παθητικής (περιφρ.)	---	---	---

# Η Παραγωγή 1/2

Παραγωγή χωρίς προσφύματα

Παραγωγή με αλλαγή φωνήεντος του θέματος, π.χ.  
λόγος από το λέ(γ)ω.

Παραγωγή με μετάπλαση, π.χ. ουσιαστικό θείος από το  
επίθετο θείος –α –ο.

Παραγωγή με αλλαγή τονισμού, π.χ. ουσιαστικό  
θάλαμος από το ουσιαστικό θαλάμι.



# Η Παραγωγή 2/2

Παραγωγή με προσφύματα  
Προθηματοποίηση  
Επιθηματοποίηση



## Η Σύνθεση 1/4

Οι σύνθετες ως προς τη σημασία τους διακρίνονται σε:

Παρατακτικές: η σημασία τους αποτελεί τη σύνθεση των σημασιών που έχουν τα συνθετικά τους, π.χ. αλατοπίπερο (αλάτι και πιπέρι).

Προσδιοριστικές: η σημασία του ενός συνθετικού προσδιορίζει τη σημασία του άλλου, π.χ. αγριοκάτσικο (άγριο κασίκι).

Κτητικές: δηλώνουν το πρόσωπο ή το αντικείμενο που έχει κάτι ως κτήμα του ή ως χαρακτηριστικό του, π.χ. καλόκαρδη (αυτή που έχει καλή καρδιά).

Αντικειμενικές: το ένα συνθετικό λειτουργεί ως αντικείμενο στο ρήμα που προκύπτει από το ρηματικό θέμα του άλλου συνθετικού, π.χ. ημεροδείκτης (αυτό που δείχνει την ημέρα).

## Η Σύνθεση 2/4

Παρασύνθετες ονομάζονται οι λέξεις που παράγονται από σύνθετες λέξεις, π.χ. βιβλιοθηκάριος (βιβλίο + θήκη + παραγωγική κατάληξη -άριος).



## Η Σύνθεση 3/4

Πολυλεκτικά σύνθετα διακρίνονται σε:

Πολυσύνθετες, που αποτελούνται από τρία ή περισσότερα συνθετικά, π.χ. παλαιοβιβλιοπώλης (= παλαιός + βιβλίο + πουλώ).

Λεξικές φράσεις, που αποτελούνται από επίθετο + ουσιαστικό ή ουσιαστικό + ουσιαστικό σε γενική, π.χ. παιδική χαρά, λεξικό τσέπης.

Παραθετικά σύνθετα, τα οποία είναι ζεύγη λέξεων που βρίσκονται στην ίδια πτώση. Οι σημασιολογικές σχέσεις τους είναι οι εξής:

- α) η σημασία της δεύτερης λέξης προσθέτει μια σημασία στην πρώτη λέξη (σχέση κατηγορουμένου), π.χ. ο νόμος πλαίσιο (= ο νόμος που είναι νόμος, αλλά λειτουργεί ως πλαίσιο αρχών),
- β) η σημασία της δεύτερης λειτουργεί ως παρομοίωση της πρώτης (σχέση μεταφορική), π.χ. λέξη κλειδί (= λέξη που μοιάζει να λειτουργεί σαν κλειδί).

## Η Σύνθεση 4/4

Τα συντομευμένα σύνθετα διακρίνονται σε:

Περιομμένες λέξεις: προέρχονται από περικοπή ενός τμήματος της αρχικής λέξης για λόγους συντομίας. Το φαινόμενο παρουσιάζεται κυρίως στα βαφτιστικά ονόματα, π.χ. Ευαγγελίτσα → Λίτσα.

Αρκτικόλεξα και ακρωνυμίες: **Αρκτικόλεξα** ονομάζονται οι λέξεις που σχηματίζονται από τα αρχικά των λέξεων μιας φράσης, π.χ. Ο.Τ.Ε. **Ακρωνυμίες** ονομάζονται οι λέξεις που σχηματίζονται από τις αρχικές συλλαβές των λέξεων που αποτελούν τη φράση, π.χ. ΠΡΟΠΟ.



## Μορφολογικά φαινόμενα 1/2

Τα ρήματα που η ρίζα τους λήγει στα εξακολουθητικά σύμφωνα /v/, /f/, /γ/ και /z/ παρουσιάζουν τρία αλλόμορφα, ανάλογα με το φώνημα που ακολουθεί.

Τα ρήματα που η ρίζα τους λήγει στα άηχα εξακολουθητικά σύμφωνα /p/ και /x/ παρουσιάζουν δύο αλλόμορφα, ανάλογα με το φώνημα που ακολουθεί.

Παρόμοια συμπεριφορά όσον αφορά τη μορφολογική δομή έχουν και ονόματα (ουσιαστικά και επίθετα) που παράγονται από τα ρήματα των παραπάνω κατηγοριών.

## Μορφοφωνολογικά φαινόμενα 2/2

Η πρόθεση συν παρουσιάζει τα αλλόμορφα /sim/, (πριν από χειλικά σύμφωνα, π.χ. /simprhèo/) και /sin/ (πριν από οδοντικά και υπερωικά σύμφωνα, π.χ. /singivernò/).

Η πρόθεση εν παρουσιάζει τα αλλόμορφα /em/ (πριν από χειλικά σύμφωνα, π.χ. /èmpiros/), /en/ (πριν από οδοντικά και υπερωϊκά σύμφωνα, π.χ. /entòrios/ ) και /e/ (πριν από τα φωνήματα /l/ και /r/, πχ. /èlogos/).

Το στερητικό μόριο α παρουσιάζει τα αλλόμορφα /a/ (πριν από σύμφωνο, π.χ. /àgnostos/) και /an/ (πριν από φωνήεν, π.χ. /anàlatos/).



τέλος